

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בשלח תשס"ד

במה נכשלו בני ישראל במרה?

קושי הנסיון במרה

התורה מספרת בפרשתנו: "ויסע משה את ישראל מים סוף, ויצאו אל מדבר שור, וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" (שמות טו, כב). שלשה ימים במדבר בלי מים בסוף חודש ניסן, שמזג האויר אז כבר הי' חם, אינו דבר של מה בכך. ולא רק בני ישראל הולכים במדבר בלי מים. גם "צאן ובקר, מקנה כבד מאד" (שם יב, לה) הולכים איתם. גם הם זקוקים למים. כמה בהמות בדיוק היו שם איננו יודעים, אבל חמורים ידוע כמה היו: "אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים טעונים מפספה וזהבה של מצרים" (בכורות ה, ב). ששים רבוא איש, ולכל אחד תשעים חמורים, הרי אלו חמישים וארבעה מליון חמורים! נתאר לעצמנו קהל של חמישים וארבעה מליון חמורים נוערים מְצֻמָּא... וגם שאר הצאן והבקר ודאי אינם טומנים ידם בצלחת ומשמיעים את קולם, הרי זה רעש מחריש אוזנים! רק מהרעש הזה אפשר להתעלף, גם בלי מחסור במים. ואם נוסיף לזה גם את הנשים והילדים שבוכים מצמא, הרי שהמצב הוא באמת נורא ואיום.

לאחר שלושה ימים כאלו, מגיעים סוף סוף למקום שיש בו מים! או! סוף סוף נוכל לשים קץ לצמאון! רואים מרחוק את המים, מתקרבים אליהם, טועמים... והנה הם בלתי ראויים לשתיה! "ויבאו מרתה, ולא יכלו לשתות מים ממתה פי מרים הם" (שמות טו, כג). איך אפשר שלא להתאכזב? איך אפשר שלא לצאת מהכלים? ואכן - "ויילנו על משה לאמר מה נשתה" (שם, כד).

כיצד התייחסו חז"ל לתגובה זו של בני ישראל, שבאה לאחר שלושה ימי צמא במדבר, ולאחר שנוכחו לראות שהמים שהגיעו אליהם בלתי ראויים לשתיה? - חז"ל רואים בתגובה זו תגובה בלתי ראויה. מונים אותה כאחד מעשרה נסיונות שניסו ישראל את הקב"ה במדבר (ערכין טו, א). וצריך להבין: מה הטענה כאן על בני ישראל? מה הם כבר אמרו? הרי לא אמרו למשה "למה העליתנו ממצרים", או משהו כיוצא בזה, כמו שאמרו בפעמים אחרות (שמות יד, יא; שם טו, ג; שם יז, ג). בסך הכל שאלו: "מה נשתה"! מה לא תקין בזה? אסור לאדם צמא שלא שתה שלשה ימים לבקש מים!?

ננסה לבאר את הענין בכמה אופנים.

ברית כרותה לשפתים

אפשר לומר, שהטענה כלפי בני ישראל לא היתה על עצם השאלה. הטענה היתה על ה"ניגון" שבו היא נאמרה. גם בקשה מוצדקת מאד, צריכה להאמר ב"ניגון" ראוי ובדרך כבוד. אם היו באים אל משה ושואלים: "למדנו

רבינו, מה נשתה"? או היו מבקשים ממנו: "אולי יואיל רבינו לעמוד בתפילה לפני הקב"ה ולבקש רחמים שישלח לנו מים" - הכל היה בסדר. אבל בני ישראל לא באו אל משה בשאלה או בבקשה, אלא בתלווה. "ויילנו על משה לאמר מה נשתה". כאשר באים בניגון של תלווה, יש כבר פגם. לכן נחשבת להם בקשה זו כאחד מעשרה נסיונות שניסו את הקב"ה.

יתר על כן: לדור דעה שראה כל כך הרבה נסים, עצם השאלה של 'מה נשתה' נחשבת כבר לתלווה, גם אם לא נאמרה ב"ניגון" של תלווה. מה הדאגה? מי שהוציא אתכם למדבר אחרי ניסים רבים וגדולים כל כך במצרים ועל הים, לא ידאג שיהיה לכם מה לשתות?! אפשר להתפלל אליו: 'אבינו מלכנו, תן לנו מים', או איזה נוסח אחר. מדרכי עבודת ה' הוא שאדם יתפלל על צרכיו. אבל להתלווה - אין מקום.

ובכלל, אולי הקב"ה רוצה ללמד אתכם שאפשר לחיות גם בלי מים? הרי אחרי זמן לא רב, משה רבנו חי שלוש פעמים ארבעים יום בלי לאכול וכלי לשתות. גם אליהו הנביא חי ארבעים יום בלי לאכול וכלי לשתות (מלכ"א יט, ח). הרי ששייכת מדרגה כזו, לחיות בלי אוכל וכלי מים. וא"כ חושבני שאולי גם כאן ה' רצה להראות להם מדריגה כזאת, של חיים בלי אוכל וכלי מים במשך ארבעים יום או במשך זמן אחר שהקב"ה היה גוזר, ורק מפני שהתלוונו ושאלו 'מה נשתה', לא זכו להגיע למדרגה הזאת. הרי מוצאים הרבה בחז"ל, שלדברים שאדם מוציא מפיו יש כח לקבוע מה יהיה איתו, וכפי ההתבטאויות שלו, כך נוהגים איתו מן השמים. למשל, אברהם אומר לנעריו לפני העקידה: "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, וְאֲנִי וְהַנֶּעֱרָר גִּלְגָּה עַד פֹּה וְנִשְׁתַּחֲוּהוּ וְנִשְׁבַּח אֱלֹהִים" (בראשית כב, ה). אומרים על זה חז"ל: "מנין שברית כרותה לשפתים? שנאמר: 'וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו: שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, וְאֲנִי וְהַנֶּעֱרָר גִּלְגָּה עַד פֹּה וְנִשְׁתַּחֲוּהוּ וְנִשְׁבַּח אֱלֹהִים', וַאֲסִיטֵיעָא מִלְתָּא דְהַדּוֹר תְּרוּיְהוּ (הענין הסתיים באופן מוצלח, וחזרו שניהם)" (מו"ק יח, א). כלומר: עצם העובדה שאברהם ניסח את חזרתו בלשון רבים, "וְנִשְׁבַּח אֱלֹהִים", היותה גורם שהשפיע על כך שיצחק לא יִשְׁחָט אלא ישוב עם אברהם בחזרה. אילו היה אומר 'ואשובה', ולא 'ונשובה', יצחק לא היה חוזר [אלא שחושבני שהקב"ה ידע מראש כיצד עתיד אברהם אבינו להתנסח, ולכן היתה אפשרות לתת לו את נסיון העקידה. אם היה הקב"ה יודע שאברהם יאמר 'ואשובה אליכם', לא היה מנסה אותו בנסיון הזה].

כך לצד הטובה, וכך גם לרעה. במעשה המרגלים ישראל מתלוננים ואומרים: "לוי מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה

ישראל סלנטר ושאל אותו, מדוע לא התגשמה משאלתו. אמר לו ר' ישראל: אם עדין בוטח אתה בלב שלם בדבר, ודאי עתיד הדבר להתקיים. אלא שאם פקעה סבלנותך, מוכן אני לקנות ממך את עשרת אלפים הרובל המובטחים לך בעתיד, עבור חמשת אלפים רובל שאתן לך כבר עכשיו. שמח בעל המלאכה על העסק, ונאות לו מיד. אמר לו הגרי"ס ז"ל: חזור למלאכתך! אם מוכן אתה להחליף עשרת אלפים רובל בחמשת אלפים רובל, סימן שבטחונך איננו מלא, וא"כ אין לך מה לצפות להתגשמות הדברים (תנועת המוסר ח"א סוף פכ"ז). הבטחון חייב אפוא להיות מלא ומחלט. זו גישה אחת בהגדרת ענין הבטחון. לפי שיטה זו, היו ישראל צריכים להיות בטוחים שיקבלו מים, ואז אכן היו מקבלים מים. ואולם ישראל באו והקשו: "מה נשתה", משמע שלא היו בטוחים שיקבלו מים, והרי זה פגם במידת הבטחון.

ואולם החזון איש זצ"ל חלק על ההגדרה הנ"ל, שבטחון פירושו לבטוח בה' שימלא כל משאלה שעולה בלבי. לדעתו, הנהגה כזו מתאימה אולי לגדולי ישראל, כגון ר' ישראל מסלנט זצ"ל ואחרים, אבל לא זו המשמעות הרגילה של בטחון עבור רוב העולם. שכן מי אמר שמה שאני רוצה אכן טוב עבורי? למשל: אם החלטתי שהתועלת הגדולה ביותר לעבודתי הרוחנית, היא שאהיה במוסקבה, ולכן אני רוצה להגיע למוסקבה. מנין שהחלטה זו נכונה? אולי כלפי שמיא גליא שמקומי כרגע דווקא בוורשא ולא במוסקבה? כמובן, אדם צריך לפעול ע"פ הבנתו. אם הוא מבין שיכול לפעול קידוש השם במוסקבה, ילך למוסקבה. אבל להכתיב לקב"ה שהוא מוכרח כביכול להביא אותי למוסקבה, זאת מנין? אולי ה' יודע שמזומן לי יעוד גדול יותר בוורשא מאשר במוסקבה, או שבמוסקבה מסוכן בשבילי, וא"כ למה שיביא אותי למוסקבה? לא תמיד אנו יודעים, אם משאלות לבנו אכן טובות עבורנו.

הגמ' מביאה: "אוֹדְךָ ה' כִּי אֶנְפַּף בִּי" (ישעיהו יב, א) [כלומר: אני מודה לך, ה', על שכעסת עלי] - במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם שיצאו לסחורה [תכננו להפליג בספינה אחת למטרות מסחר]. ישב לו קוץ לאחד מהן [נתקע לו קוץ ברגלו, ומפני זה אָחַר להגיע לספינה, והספינה הפליגה בלעדיו]. התחיל מחרף ומגדף. לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו בים [אותה ספינה שרצה גם הוא להפליג בה ואָחַר להגיע אליה]. התחיל מודה ומשבח" (נדה לא, א). אלמלא נתקע לו הקוץ ברגלו, היה צולל במים אדירים יחד עם שאר נוסעי הספינה. הרי שאדם איננו יודע מה טוב עבורו. מה שנדמה לו כרעה, יכול להיות לטובה, ומה שנדמה לו כטובה יכול להיות לרעה.

סיפר לי פעם יהודי אחד, יליד פולין, שבהיותו ילד נטל אותו אביו ועלה עמו מפולין לארץ ישראל. קרובי משפחתם שנשארו בפולין בכו ודאגו, מנין ישיג אביו פרנסה בארץ ישראל. הסוף היה, שהאבא השיג ב"ה פרנסה בא"י, וקרובי המשפחה שנשארו בפולין, מפני שפרנסתם היתה מסודרת שם - נשמדו בשואה. בתחילה נראה היה ששפר עליהם מזלם, שיש להם פרנסה ויכולים להשאר בפולין. בסופו של

לוי מתנו" (במדבר יד, ב). אומר להם הקב"ה: "כאשר דברתם בְּאָזְנֵי, כֵּן אַעֲשֶׂה לָכֶם. בַּמְדַּבֵּר הַזֶּה יִפְלוּ פְּגִרְכֶם" (שם, כה-כט). כל הדור שהתלונן ימות במדבר ולא יכנס לארץ ישראל, בדיוק כפי שיצא מפיכם - או במדבר הזה לוי מתנו". גם דתן ואבירם אומרים למשה: "לא נעלה" (שם טז, יב), "פתחו פיהם לפורענות, לומר שהן מתים בירידה ולא בעליה, [ובאמת] כשם שאמרו כך מתו - וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה" (במ"ר יח, ד). כי פיו של אדם גוזר עליו הרבה פעמים מה יקרה לו. לכן צריך תמיד להזהר שלא להוציא דברים רעים מהפה. מקפידים הרי, כשמדברים על אפשרויות לא טובות, לומר 'חס ושלום', לומר שאינני מצפה שיקרה לי דבר כזה. גם על חלומות אמרו חז"ל "שכל החלומות הולכים אחר הפה" (ברכות נה, ב). לכן, אם מישהו מספר על חלום שחלם בלילה, לא יאמר שחלם חלום רע, תמיד יאמר שחלם חלום טוב, לא משנה מה היה תוכן החלום. וכך גם כאן. יכול להיות שאם ישראל לא היו שואלים 'מה נשתה' אלא היו שואלים 'איך נחיה', אולי היו חיים בלי שתייה. רק מפני ששאלו 'מה נשתה', הורידו את עצמם למדרגה שמוכרחים לשתות, כפי שמשמע מנוסח שאלתם. כיון שכך, אומר ה' למשה איך ישתו. "ויורהו ה' עץ, וישלך אל המים וימתקו המים" (שמות טו, כה).

שאלת "מה נשתה" - פגם במידת הבטחון

אבל יתכן לומר, שהפגם בשאלת 'מה נשתה' לא היה ב"ניגון" שלה (שהשתמע כתלונה) או בנוסח שלה (שאמרו "מה נשתה" במקום "איך נחיה"), אלא עצם השאלה היתה בעייתית, שכן שאלה זו הוכיחה על פגם במידת הבטחון של ישראל.

מהו גדר הענין של בטחון בה'? נחלקו בזה גדולי עולם. היו מחכמי המוסר שאמרו, שבטחון פירושו לבטוח בה' שימלא כל משאלה שעולה בלבי, ואם אדם אכן יבטח בזה בכל לבו, מובטח לו שהקב"ה אכן ימלא את רצונו (זו היתה שיטת ר' ישראל מסלנט זצ"ל ותלמידיו, ובעיקר של האסכולה הנובהרדקאית שמבין תלמידיו). היו מהם שאף נהגו כך למעשה, ונתקיימו בהם הדברים. על אחד מהם מסופר, שהיה צריך להגיע למוסקבה, אבל לא היה בידו כסף לקנות כרטיס נסיעה לשם. בכל זאת בטח בה' שיגיע למוסקבה, ואכן באורח מופלא זָמְנוּ לו מן השמים סכום כסף ממקור בלתי צפוי, וכך הגיע למוסקבה. וכאלו היו ספורים רבים.

ואולם מהי מידת הבטחון הנדרשת כדי לזכות שינהגו עם האדם בצורה כזו מן השמים? זאת יש ללמוד ממעשה שהיה בר' ישראל מסלנט זצ"ל. הגרי"ס ז"ל דרש פעם בבית הכנסת, שאם אדם יבטח בלב שלם שה' ימציא לו עשרת אלפים רובל, בודאי ישיג אותם. שמע בעל מלאכה אחד את הדברים, ואמר אל לבו: למה לי לעבוד? אשב בבית המדרש, אתפלל ואלמד כל היום, ואבטח בה' שיזמין לי עשרת אלפים רובל. אמר ועשה: עזב את עבודתו, התיישב בבית המדרש ולמד. עברו ימים ושבועות, כלתה פרוטתו האחרונה מכיסו, ועשרת אלפים הרובל לא הגיעו. בא אל ר'

ממשיך בדרך שהתוו לנו אברהם יצחק ויעקב ובדרך שמה קיבל מסיני, או שחס ושלום אני הולך בדרך האחרת.

הפסוק אומר: "פֶּלַע ה' לְמַעַנְהוּ, וגם רשע ליום רעה" (משלי טז, ד). "פֶּלַע ה' לְמַעַנְהוּ", כל הברואים שברא הקב"ה בעולמו מביאים לקידוש שמו בעולם, "וגם רשע ליום רעה", גם הרשעים גורמים לקידוש השם בעולם ב"יום רעה", ביום בו הם לוקים על מעשיהם הרעים ועל סרבנותם לשמוע בקול ה'. קידוש השם יוצא אם כן ממעשי כולם, גם ממעשי הצדיקים וגם ממעשי הרשעים. משה מקדש את שם ה' כשהוא מביא עשר המכות על מצרים, ומביא תורה לישראל, וכל שאר הדברים הגדולים שעשה, ופרעה גם כן גורם לקידוש השם. בלי פרעה אין עשר מכות ואין יציאת מצרים. אלא שמה מקדש שם שמים לרצונו, כל מחשבותיו הן רק להרבות כבוד שמים בעולם, ואילו פרעה גורם לקידוש השם בעל כרחו. מחשבותיו הן "מי ה' אשר אשמע בְּקוֹלוֹ" (שמות ה, ב). אבל שניהם יחד, להבדיל אלף אלפי הבדלות ביניהם, מגלים כבוד שמים.

ובכל זאת, ה' אינו מעוניין שקידוש שמו יבוא בדרך כזאת. ה' רוצה שכולם יהיו כמו משה, לא כמו פרעה, גם אם בסופו של דבר יוצא קידוש השם מן המכות המופלאות שבאות עליו, כמו שאמרו חז"ל: "והארץ היתה תהו ובהו" - אלו מעשיהן של רשעים, ויאמר אלקים יהי אור' - אלו מעשיהן של צדיקים. אבל איני יודע באיזה מהם חפץ... כיון דכתיב: 'וירא אלקים את האור כי טוב', הוי [אומר]: במעשיהן של צדיקים חפץ, ואינו חפץ במעשיהם של רשעים" (בר' ב, ה), למרות שגם ממעשיהם יוצא קידוש השם.

אנו אומרים בתפלת נעילה של יום הכיפורים: "אתה חפץ בתשובת רשעים ואין אתה חפץ במיתתם", ומביאים כמה פסוקים על זה, שה' נשבע "חי אני, נְאֻם ה' אלקים, אם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַרְשָׁע, כי אם בשוב רשע מדרכו וְחָיָה" (יחזקאל לג, יא). ה' לא רוצה בקידוש שמו על ידי הענשת הרשעים. הוא רוצה להיטיב לכל הברואים, שהרי לתכלית זו ברא את העולם. אלא שהרשע גוזר על עצמו שהתיקון שלו יהיה דווקא בדרך רעה. התיקון של פרעה הוא רק על ידי עשר מכות וטביעה בים סוף. בלי זה אי אפשר לתקן אותו. אבל הוא זה שבחר לעצמו את הדרך הזאת. הראשונים נחלקו אם לגמרי נשללה מפרעה הבחירה, שלרוב רשעו נענש בכך שנשללה ממנו הבחירה כדי שיענש על רשעו ולא ישוב (כך מסביר הרמב"ם בפ"ו מהל' תשובה), ויש שפירשו שלא נשללה ממנו הבחירה, אלא להפך, מה שנאמר "ואני אקשה את לב פרעה" (שמות ז, ג), פירושו שבדרך הטבע לא היתה יכולה להשאיר עוד בחירה כשוראים מכות גדולות כאלה. היה צריך להכנע מיד לאחר מכת דם או מכת צפרדעים, או לפחות לאחר המכה השלישית, שהחרטומים אומרים לו עליה ש"אצבע אלקים הוא" (שם ה, טו). היה צריך כבר להבין שלא יוכל להתמודד מול הקב"ה, ואם לא לחזור בתשובה מאהבה, לפחות לחזור מיראה. אלא שה' הקשה את לבו דווקא כדי שישאר במצב של בחירה, אולי בכל זאת אפשר להלחם נגד הקב"ה... עד שיקבל את כל עשר המכות (כך

דבר התברר שמוטב היה אילו לא היתה להם פרנסה בפולין, כי אז היו גם הם נוסעים לארץ ישראל או לפחות לאמריקה, והיו ניצולים.

ועל כן סבר החזון אי"ש, שההגדרה של בטחון בה' היא אחרת. הבטחון לדעתו הוא "הַאֲמוּן שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאיתו ית'" (אמונה ובטחון פ"ב אות א'). לא שאני אקבע לה' מה יקרה, אלא מה שקורה - אני מאמין שקורה בהשגחתו, שהוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים. וממילא הכל הוא לטובה, כי "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס, ב). ה' יודע מה טוב, ואני אינני יודע מה טוב, אם טוב שאסע באניה או טוב שלא אסע באניה. "מה' מצעדי גבר פוֹנְנו" (תהלים לו, כג), הקב"ה יודע לאן להדריך אותי. אם ה' גורם לי שאאחר לאניה, כנראה שה' יודע שיותר טוב בשבילי שכך יקרה לי. למה לא גרם גם לשני לאַחַר לאניה? כי לגביו היתה לקב"ה סיבה שכן יטבע בים. אבל עלי ה' חושב שלא אטבע בים, ולכן גרם לי לאַחַר לאניה. לא תמיד הטובה שבדבר ניכרת מיד, אבל כך עלינו להאמין, שגם אם אין הדבר נראה לעינינו כטובה, מכל מקום "אלקים חֶשְׁבָה לְטִבָּה" (בראשית נ, כ). לקב"ה ישנן תכניות וכוונות משלו במעשי בני אדם, גם אם הם עצמם אינם מתכוונים במעשיהם לתכלית זו. כל מה שנעשה בעולם הוא חלק מן התכנית האלקית להביא את העולם אל תיקונו בגאולה הסופית בביאת משיח במהרה בימינו, וכל אחד מאתנו הוא חלק מהתוכנית האלקית להגיע לגאולה.

על כל פנים, גם לפי שיטה זו, שבטחון פירושו "הַאֲמוּן שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאיתו ית'", לא היו צריכים ישראל לשאול "מה נשתה". היו צריכים לבטוח בקב"ה שעושה את הדבר הטוב ביותר עבורם. או שיתן להם מים בקרוב, או שאחרי מופתים רבים כל כך שעשה להם במצרים ועל הים, הוא רוצה להראות להם מופת נוסף, שאפשר להתקיים גם בלי מים (כפי שהזכרנו לעיל). כך או כך, אין מקום לקושיית "מה נשתה".

כל פעל ה' למענהו

כפי שאמרנו, כל מעשה שנעשה בעולם, הוא חלק מן התכנית האלקית להביא את העולם אל תיקונו בגאולה הסופית. ומכל מקום, לכל אדם ישנה אפשרות לבחור, מה יהיה חלקו שלו באותה תכנית. האם להצטרף לאלה שמקרבים את הגאולה, כמו אברהם, יצחק, יעקב, משה ושאר צדיקי עולם, שכל אחד מהם תורם את תרומתו הגדולה לקראת תיקון העולם במלכות ה', או להצטרף לאלה שמנסים להתנגד לגאולה, כמו פרעה, נבוכדנצר ואחרים. זו הבחירה של האדם. ובחירה זו איננה בחירה חד פעמית, שיחליט: 'טוב, אני רוצה להיות עם אברהם אבינו'. הבחירה הזו היא בכל יום ובכל שעה ובכל רגע. בכל מחשבה, בכל דיבור, בכל מעשה ובכל מחדל, אני גורם בהכרח לאחת מן התוצאות: מוסף כבוד שמים בעולם, או חלילה להפך. הבחירה היא על כל צעד ושעל, האם אני

דרכם של משה ואהרן ושאר צדיקי עולם. אם דיברנו על בטחון, הרי גם זה הוא חלק מן הבטחון, שנבטח בקב"ה שיקבל את התשובה שלנו. הנביא הרי נלחם עם ישראל, כביכול, משכנע אותם שה' מקבל את התשובה. הוא אומר להם: חי אני, נאם ה' אלקים, אם אֶחָפֵץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו וְחָיָה" (יחזקאל לג, יא), כי ישראל לא האמינו שתשובתם יכולה להתקבל, "כן אמרתם לאמר: כי פְּשַׁעֵינוּ וְחַטָּאתֵינוּ עֲלֵינוּ, וּבַם אֲנַחְנוּ נִמְקֵים, וְאֵיךְ נַחִיה?" (שם, י) סברו שהפשעים שלהם כל כך גדולים, שלא יתכן לחזור בתשובה ושה' יקבל את תשובתם. והנביא נשבע להם בשם ה' שה' מקבל את התשובה. גם זה שייך אם כן למידת הבטחון, לבטוח שאם אעשה תשובה, ה' יקבל את התשובה שלי. כי "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" (מכות י, ב), ו"הבא ליטהר מסייעים אותו" (שבת קד, א).

רבנו יונה כותב, שבכל תשובה תמצא סליחה (שערי תשובה שער א' אות ט'), אלא שלא כל אחד זוכה להשלים את התשובה עם כל הדרגות העליונות שלה. הרי חז"ל אמרו: "גדולה תשובה, שבשכיל יחיד שעשה תשובה מוחלים לכל העולם כולו" (ימא פו, ב). והנה, בדור של החורבן הראשון היו ירמיהו וצדיקים אחרים, בדור של החורבן השני היה ר' יוחנן בן זכאי ועוד חכמים, ובדור של השואה היה החזון אי"ש ועוד צדיקים, האם אף אחד מהם לא עשה תשובה? ודאי שעשו תשובה. מדוע אם כן באו החורבנות ולא מחלו לעולם כולו עבור תשובתם? מפני שתשובה היא "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה". קל לעלות על המדרגה התחתונה של הסולם, אבל קשה מאוד להגיע למדרגה העליונה. בשכיל להביא גאולה לכל העולם צריך לעלות לשלבים העליונים של תשובה, וזה באמת קשה. אבל לעלות לשלבים הנמוכים, כל אחד יכול. על זה נאמר: "כי קרוב אליך הדבר מאד, בפֶּיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ" (דברים ל, יד). רש"י אומר שהכוונה היא לתורה, אך הרמב"ן אומר שהכוונה היא למצות התשובה. ובעצם ממה נפשך, הרי תשובה פירושה לקיים את כל התורה, והתורה מצידה כוללת מצות תשובה, אם כן ממה נפשך התשובה קרובה אליך מאד, בפֶּיךָ וּבִלְבָבְךָ לעשותו. לעלות על הדרגות הנמוכות, זה קל מאוד. גם זה חלק מהבטחון שצריך להיות לנו, שבידינו לשנות את גורלנו ואת גורל עם ישראל כולו, שלא תהיינה נסיגות, שלא יהיו פיגועים, ושלא יהיו שאר בעיות. בידינו הדבר תלוי. לא בידיו של שרון או של מישהו אחר, אלא בידינו שלנו, של כל אחד מאתנו. גם שרון יהודי, וגם הוא יכול לעשות תשובה, אבל גם כל יהודי אחר יכול, ואם כן בכל אחד מאתנו תלוי מה יהיה, לא בהחלטות של הכנסת או של מישהו אחר, אך ורק בהחלטות שלנו, אם נדע לחזור בתשובה לקב"ה.

חז"ל אמרו: "אמר הקב"ה לישראל: בְּנִי, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחֻדְהָ של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו!" (שה"ש רבה ה, ב) כלומר: כדי לזכות לישועה כללית או פרטית, על האדם לפתוח פתח כלשהו מצדו, להתקרב בכוחות עצמו אל ה' ולוּ כַמְעַט, ואז יזכה לסייעתא דשמיא לאין שיעור כנגד זה. אם אנחנו נפתח

פירש הרמב"ן שמות ז, ג בטעם השני). במכה העשירית הוא כבר קם וצועק "קומו צאו מתוך עמי" (שם יב, לא).

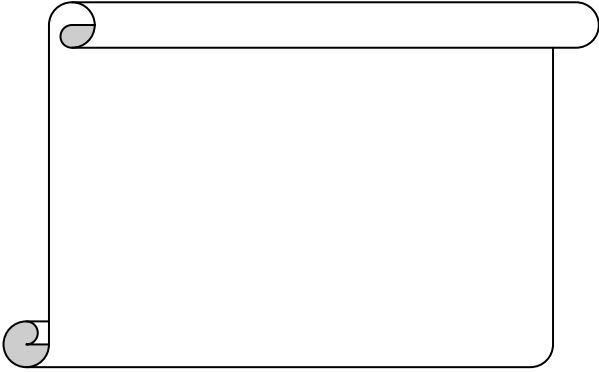
ה' רוצה שכולם יחזרו בתשובה, הוא רוצה לתקן את העולם בדרך הטובה, לא בדרך הקשה. והרשעים שלא רוצים, בעל כרחם יתוקנו בדרך הקשה. בדור האחרון, הנאצים ימ"ש נשפטו למוות, כמעט אף אחד מהם לא הביע חרטה על המעשים שלו, גם כשכבר עמדו לפני תליה. אייכמן ימ"ש, שנתלה כאן בארץ, לא הביע חרטה על שום דבר.

אבל אצל יהודים זה אחרת. חז"ל אמרו על 'אָחֵר' שיצא לתרבות רעה והחטיא את ישראל, עזר לרומאים לגזור גזירות רעות על ישראל, אבל על סף מותו הוא בכה, ור' מאיר אמר שבכה מפני שברגע האחרון בכל זאת נשבר וחזר בו (ירו' חגיגה פ"ב ה"א, הובא בתוס' חגיגה טו, א ד"ה שובו). כך קרה גם בדור של המהפכה הרוסית. אחד מראשי המהפכה היה יהודי בשם זינובייב. כשֶׁלְנִין מת, פתחו את צוואתו וראו שם שהורה להדיח מן המפלגה הסובייטית את סטלין, מפני שהוא איש מסוכן. זינובייב יחד עם יהודי קומוניסט אחר (בשם קמנייב), מנעו את ההדחה הזאת. עבור טובה זו שעשו לסטלין, "שילם" להם אחר כך סטלין כמיטב המסורת הסובייטית: העמיד אותם למשפט, ונגזר דינם להריגה... עד כאן הדברים ידועים, וכתובים על ספרי דברי הימים. המשך הסיפור אינו מפורסם, אך גם הוא הגיע אלינו ע"י אלי ויזל, ששמע אותו מפי קצין רוסי. הוא סיפר, שזינובייב לא האמין שהדברים נעשים לו בפקודת החבר סטלין, ושלא מכתבים רבים לסטלין, ונפשו בשאלתו: "למה תעשה כה לעבדיך?" אך לא קיבל כל תשובה. ביום שהוציאו אותו להורג, היה אותו קצין ממונה על הדבר. אמר לו הקצין לזינובייב: "אינני רוצה שתצא מן העולם מתוך אשליות. דע לך, שכל דבר שנעשה אתך, נעשה בפקודה מפורשת של החבר סטלין". זינובייב נדהם לרגע, ואח"כ אמר: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". ברגע אחד זכה למהפך שלם. "תשב אנוש עד דכא, ותאמר שובו בני אדם" (תהלים צ, ג). ברגעי חייו האחרונים שלח לו הקב"ה לזינובייב שליח לעוררו לתשובה, לזכותו להכנס לחיי העוה"ב. לולא זאת היה מת כמו כלב. במה זכה לכך? אינני יודע, כנראה עשה איזו מצוה חשובה בחייו, אולי הציל פעם יהודי, ובזכות זה זכה שיעוררו לתשובה בטרם ימות. אני אומר תמיד, שאי אפשר "לסמוך" על פושעי ישראל. הם עושים כל מה שהם רוצים, ובכל זאת ברגע האחרון נכנסים לעוה"ב... אי אפשר לסמוך עליהם... גם כאן בארץ, הנשיא הראשון של המדינה, חיים וייצמן, נלחם כל חייו בשומרי המצוות, אבל לפני מותו ביקש שיביאו לו מחזור לומר וידוי. הרי שאי אפשר לסמוך עליהם... ברגע האחרון הם עושים תשובה! לצערנו לא כולם כך, אבל יש רבים כאלה.

גורלנו תלוי בנו

גם אנחנו, גם אם עשינו טעויות, על ידי תשובה אנו יכולים להפוך את כל החיים שלנו לחיים של קידוש השם, להיות ממשיכי דרכם של אברהם יצחק ויעקב, ממשיכי

קצת, הקב"ה יפתח לרווחה עצומה. רק שנתחיל ונחזור אל ה', ושיהיה לנו בטחון בה', לדעת שאת העולם מנהיג הקב"ה, לא שרון ולא ערפאת, ואפילו לא בוש או אמיר פרץ... רק הקב"ה מנהיג את העולם, ואופן הנהגתו - תלוי בנו.

ברכת 'מזל טוב' לרגל הולדת הבן
 לר' אברהם חיים מויאל ורעייתו
 העוסקים באמונה מדי שבוע בשבוע
 בשכתוב שיחת הרב שליט"א ובהפצתה.
 יה"ר שיזכו לגדלו לתורה לחופה ולמע"ט